

УДК 165.191:911.375:008](477-25)

DOI: 10.18523/2617-8907.2023.6.72-78

Руслана Демчук

ТРОЯНСЬКІ МОТИВИ В МІФОГЕОГРАФІЇ КИЄВА

У статті розглянуто міфогеографію Києва, зокрема рецепцію універсального «Троянського міфу» в соціокультурному просторі міста. У дослідженні поряд із загальнонауковими методами: типологічним (стійкість культурних ознак) та інтегративним (спільність культурних ознак) – використано спеціалізований – міфореставраційний метод, що дає змогу в будь-якій культурній формі виділити міфологічні ознаки, алюзії, образи, сюжети, які проявляють багатошаровий зміст явищ і феноменів. Наукова новизна дослідження полягає у виокремленні різноманітних модифікацій «Троянського міфу» стосовно культурного ландшафту Києва на підставі аналізу відповідної топоніміки та міфопоетики від доби Середньовіччя до епохи Модерну.

Зроблено висновок, що міфогеографія Києва відповідає моделі палімпсеста, де просторові образи темпорально нашаровуються на матрицю культурного ландшафту. Активація «Троянського міфу» на теренах України відповідає ренесансним тенденціям загальноєвропейського культурного мейнстріму – дошукуватися античного родоводу міст, держав та народів.

Ключові слова: геокультурологія, міфогеографія, палімпсест, Троянський міф, Київ.

Постановка проблеми. Пошук ідентичності в Україні від давнини набував різноманітних форм, що засвідчує актуальність протонаціонального дискурсу, пов'язаного насамперед із осмисленням власної території, яка спочатку відокремлюється від чужої, а згодом наповнюється оцінками інтерпретаціями, описами, стереотипами, уявленнями та міфами. Отже, певний простір існує в різноманітних ракурсах і конотаціях, зокрема міфопоетичних, що стимулює подальші дослідження в цьому напрямі.

Просторова міфопоетика співіснує з порівняно новим гуманітарним напрямом – міфогеографією, яка є особливим поглядом на простір як на текст. Тим паче це стосується простору культури, що зауважив та обгрунтував П. Флоренський, зокрема: «Вся культура може бути витлумачена як діяльність з організації простору» (Флоренський 2000, 112) (тут і далі переклад наш. – Р. Д.).

© Руслана Демчук, 2023

Стан наукової розробки проблеми. Міфогеографія є специфічним напрямом геокультурології (Замятин 2006, 93), що перебуває у стадії становлення, проте ґрунтується не так на дескрипції, як на інтерпретації просторових образів. Один із засновників міфогеографії І. Мітін визначає її об'єктом територіально-культурні системи, що складаються із сукупності артефактів і ментифактів, представлених у ландшафті (Митин 2005). Тобто територіально-культурна система містить у собі не лише (й не стільки) територію, а й уявлення про неї, її характеристики, просторові образи. Просторові образи репрезентують систему характерних ознак, що містить символи, візуальні знаки, різноманітні тексти, які комплексно позначають реальні території, місцевості, країни.

В Україні тему сакрального простору в різних ракурсах досліджують Юрій Завгородній, Мар'яна Нікітенко, Олена Осадча та ін.

Олег Бороденко (2018, 178) аналізує уявлення членів соціуму про національну територію як про своєрідний локус, де формується симбіоз реального та уявного.

Мета цієї розвідки полягає в дослідженні міфологічної топосфери Києва, зокрема рецепції «Троянського міфу» в соціокультурному просторі міста.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце в міфологеографічних системах посідають «легендарні місцевості» (Атлантида, Гілея, Офір, Гіперборея, Шамбала, Туле, Лемурія, Ельдорадо та ін.) та «легендарні міста», з якими пов'язаний величезний інформаційно-семіотичний шар, що є невіддільною частиною духовної культури народів. «Легендарні міста» – це історично відомі, згадувані в певних першоджерелах, проте достовірно не локалізовані й не ідентифіковані на місцевості населені пункти, наділені винятковою значущістю в минулому, які набули стійкої фіксації в історичній пам'яті населення. Щоправда, деякі з них згодом було локалізовано, зокрема: Херсонес (1827 р.), Карфаген (1858 р.), Троя (1873 р.), Кнос (1900 р.), Хедобю (1930 р.), Сокхоф (1967 р.), Дварка (1979 р.), Юмна (1990 р.), Ітиль (2008 р.) (Афанасьєв, Троценко 2013, 24, 25, 33).

Легендарне обґрунтування свого походження звичайно мають і реальні історичні міста. Зокрема, назву Києва контроверсійно тлумачили ще від давньоруських часів, для чого Нестор Печерський змушений був давати спеціальне роз'яснення, пов'язуючи легендарних засновників міста – Кия, Щека, Хорива – із відомими киянам топонімами та гідронімом (відповідними пагорбами та річкою Либідь), тобто вкорінюючи міф у реальний простір (Радзивиловская летопись 1989, 13).

Стосовно рецепції «Троянського міфу» в соціокультурному просторі Києва, на перший погляд, проблема будь-яких контактів здається цілком фантастичною, на кшталт «Гіперборейської версії» комунікації народів античного світу з населенням територій Північного Надчорномор'я. Проте деякі сучасні археологічні дослідження (Пустовалов 2019) пов'язують Трою з автохтонним населенням Північного Причорномор'я ще доскіфських часів (ямно-катакомбна історична спільнота).

Троя, або Іліон – стародавнє місто-фортеця на малоазійському узбережжі Егейського моря, оспіване Гомером у поемах «Іліада» та «Одіссея», входить до переліку «легендарних міст». У середині XIX ст. археолог Г. Шліман прив'язав поселення, знайдене на пагорбі Гісарлик, що на

півострові Троада (Троя VII-A), до доби легендарної Троянської війни (1300–1200 рр. до н. е.). Звісно, така контамінація є гіпотетично-конвенціональною (хоча ймовірною), а знайдені артефакти свідомо підганялися під репрезентативну гіпотезу, як це засвідчив, зокрема, славнозвісний «Пріамів скарб», що не має жодного стосунку до гомерівського царя Пріама (Traill 1997). Утім, героїчний епос, що сформував патріотичні засади еллінського світогляду, обумовив архетиповість «Троянського міфу» протягом наступних століть та його поширення серед різних народів.

Предметом міфологеографії може бути як аналіз моделювання просторових образів, так і структурування просторових міфів у різних культурах/сферах культури, зокрема в урбаністиці. Міфологеографія міст напрацьовувала ментальні простори та уявлення, що походять від певних «сакральних теменосів» як прообразів майбутніх міст. Проте міфічна матриця так чи інакше набуває пролонгації в реальному просторі – створенням просторового міфу, що наводить інтерпретацію кінцевого феномену конкретного міста. Наприклад, є міф про свідомий вибір імператором Константином Великим місця заснування нової столиці Римської імперії Константинополя (324 р.) на колишньому місці Іліона-Трої, адже троянці вважалися прародителями римлян відповідно до знакового епосу Вергілія, хоча й мали еллінське походження, що живило ідею об'єднувальної місії різноетнічних земель імперії:

*Ратні боріння й героя вславляю, що перший
із Трої,*

*Долею гнаний, прибув до Італії в землі
лавінські*

(Вергілій 1972, 23).

Троянські алюзії, наприклад, характерні для Праги, де на березі річки Влтава є приміський район, який має назву «Троя», що, як вважають, походить від Тройського замку (XVII ст.). Проте річ у тім, що чехи мали безпосередній стосунок до «Римського міфу», адже, відповідно до «Чеської хроніки» (друга половина 1350-х рр.) імператора Священної Римської імперії та чеського короля Карла IV, виводили свій етногенез від онука Ноя Явана, чий нащадки – італіки начебто були руйнівниками Трої. Таку оригінальну «еллінославистську концепцію» було оприлюднено в промові Ієроніма Празького на соборі в Констанці 1415 р., де він прямо заявив, що «чехи походять від греків» (Мельников 1998, 74). Подібні уявлення живили просторові міфи,

адже, згідно з дослідженнями образного мислення, людський мозок безперервно переглядає сприйняті ним образи зовнішнього світу та зіставляє образи минулого з образами поточного моменту (Блум, Лейзерсон та Хофстедтер 1998, 194). Тож час стає природним параметром цього процесу, а просторові образи набувають історичного континууму.

Ключовим поняттям міфогеографії, за І. Мітіним, є модель палімпсеста (від грецького слова *παλιψηστον*, що означає «знову зіскоблений»). Від часів античності так називали рукопис на вживаному пергаменті, бо матеріал був занадто дорогим, тому його повторно використовували після знищення (стирання, змивання) попереднього тексту. Так різноманітні, різнопланові тексти взаємодіяли, нашаровуючись на спільну першооснову. Отже, в міфогеографічній моделі дійсності, організованій за принципом палімпсеста, застосовано інформаційний підхід, що завдяки інтерпретаціям створює безліч реальностей географічного простору. Ба більше, у різних фокусах/підходах сприйняття простору відбувається неминуха деформація реальності. Місце як палімпсест – це «сума різнорідних кон(текстів), кожний з яких орієнтується на свою доміную (головну ознаку) і, в певних умовах, “загуляє” собою решту» (Митин 2005, 5).

Стародавня топоніміка, а надто та, що з плином часу втратила свої ландшафтні об'єкти (зруйновані пагорби, пересохлі річки, зниклі урочища), живила міфогеографічні конотації. Наприклад, назва біблійної гори Хорив, або Божої Гори, де Ягве відкрився Мойсею (2 М, 3:1), трансформувалася на давньослов'янському ґрунті в ім'я князя – Хорива, одного з легендарних засновників Києва, що «седаше на горѣ» (Радзивилівська летопись 1989, 13). Можливо, це сталося через хозарський етнічний компонент, обізнаний із Старим Заповітом завдяки юдейському віросповіданню, який був впливовим у Києві настільки, що зумовив назву літописного урочища «Козарѣ» у гирлі річки Почайни (Радзивилівська летопись 1989, 28). Проте очевидно, що, коли розпочалася доба язичників-русів, незрозумілу вже назву гори – Хоревича – було проінтерпретовано в традиційний спосіб співвіднесення з міфічним правителем, що вже було зазначено.

Варто зупинитися на топонімі «Троєщина» – місцевості на околиці Києва. Зрозуміло, що йтиметься про алюзії, а не про реальні відповідники. Якщо супутню назву «Вигурівщина» було ретельно досліджено і на підставі архівних документів пов'язано з іменем шляхтича Яна Вигури

(Рибаков 1990, 57), то топонім «Троєщина» не має певних референтів, але чомусь співвідноситься з Троїцьким монастирем, хоча не доведено як першопричину маркування ділянки наявність такого монастиря. Зокрема, відомий киевознавець М. Рибаков наводить витяг із грамоти царя Федора Олексійовича 1680 р., підтвердженої 1720 р. грамотою Петра I, з якої виходить, що землю передано Больницькому монастиреві: «...повелели в подтверждение прежним жаловальным грамотам Отца Нашего ... владеть на сей стороне Днепра в Киевском Уезде Деревнею словушею Троетчина...» (Рибаков 1997, 165). Проте Больницький монастир Києво-Печерської лаври, імовірно, йменувався Больницько-Микільським, ніж Троїцьким, тобто згадувана назва має стійку прив'язку саме до території, поселення, а не до архітектурного об'єкта. Хоча це не виключає зворотного пояснення міфонуіма у XVII–XVIII ст. як найбільш адекватного відповідно до принципу палімпсеста, коли монастир узгоджує земельне право на підставі власної присвяти. Тобто ділянка апіорі має належати Троїцькому монастиреві з огляду на контамінацію назв. Але в повідомленні «Київських єпархіальних відомостей» ідеться лише про «ґрунт» в окресленні території «Троєщини», без згадування монастиря: «...почавши отъ рѣчки Радунки на конецъ поповой сѣножати подае Троєщини до озера що надъ Чорторією; отъ озера долиною къ старому кладовищу, въ право ґрунтъ вигуровскій, въ лѣво троєцкій» (Київскія єпархіальнѣя вѣдомости 1861, 207).

Утім, географічні місцевості апіорі не бувають пласкими/двовимірними, а є багатовимірними, адже вміщують низку просторів: реальний, смисловий, текстуальний, уявний, які виникають лише в синергії об'єкта із суб'єктом як певний культурний світ, що має аналізуватися в царині геокulturології. Просторовий міф є лише одним із шарів географічного палімпсеста (Митин 2005, 20).

Хоча Р. Барт (2008, 265) вважав, що міфом може стати «все, що покривається дискурсом», проте міфи різняться за параметром стійкості. Якщо протестувати київську рецепцію «Троянського міфу», то слід зазначити: пересічні мешканці старого Києва справді вірили, що той реально пов'язаний із Троєю, як це записав у своїх подорожніх нотатках гданський купець Мартін Груневег:

«Русини знають, яким могутнім містом був Київ, і те що він був столицею їхніх князів, що місто часто згадується у Хроніці у зв'язку

з війнами і важливими подіями. Ще й сьогодні вони мають перед очима коштовну будову Софійського собору, а за кілька миль навколо видно зруйновані мури. Тому вони кажуть, що місто простягалося на 7 німецьких миль, багато з них також вірять, що Троя стояла на тому самому місці. <...> це груба помилка простих людей (що не повинно нас дивувати), начебто Київ мав площу 7 миль <...>. Відомо також, що Троя лежить в Малій Азії, близько 300 миль від Києва» (Грунєв 1981, 207).

Тобто європейський купець розвінчує оману простодушних містян, яка, проте, виявилася доволі стійкою.

Свідчення Грунєва, який відвідав Київ 1584 р., не є поодинокими. Зокрема, про такі уявлення, властиві киянам, пише поет Ян Домбровський, автор «Самоепае Вогыстеніде» («Дніпрові камени/музи», 1618 р.). На жаль, історіографія апріорі долучила польських діячів доби Ренесансу («золотого віку» Речі Посполитої) виключно до польської літератури, бо все неправославне традиційно вважалося ворожим з огляду на конфесійний псевдопатріотизм. Проте багато з них – католиків, що писали латиною або польською (Себастьян Кльонович, Шимон Шимонович, брати Шимон і Бартоломей Зиморовичі, Миколай Семп-Шажинський, Адам Чагровський, Симон Пекалід), були шанувальниками та співцями Русі-Рутені-Роксолані, яку вони ідентифікували із Сарматією, але територіально виокремлювали (Шевченко 2001, 151–2).

Поема-привітання Яна Домбровського, написана до сходження на єпископську кафедру в Києві Богуслава Родошського-Бокші, виходить за межі жанру, адже, на думку Н. Яковенко (2007, 290), є історичною та «києвоцентричною», має на меті ознайомити єпископа з містом його призначення:

*Краєм квітучим, погідним ходитимеш, пресуле
любий,
Та не розкішні у Києві стрінеш споруди,
а вбогі,
Люд по яких і донини фрігійської давньої Трої
Марить ще снами, що так на життя їх
сучасне не схоже*

(Домбровський 1988, 95).

Отже, панегірик Домбровського якраз починається з розвінчання «марень» пересічних киян з причини явної невідповідності Києва славетній Трої. Проте автор поеми глорифікує «тих русів, – славетний які престол мали колись», він

описує історію землі власне за польськими межами, столицею якої був Київ. Київ для автора – це духовний центр, славетне місто, що об'єднало колись усі руські землі:

*Мало колись воно сиду велику, коли ще монархії
Київські русів усіх під своєю кормигою мали.
Мова іде про князів, які Київ зробили
столичним
Містом і центром держави; коли в володіннях
Борея
Він панував над всіма племенами Сарматії
й москів*

(Домбровський 1988, 98).

Тож припустимо, що подібна глорифікація Києва походила від уявної величі Трої. Тим паче міфічний родовід русичів виводився Нестором Печерським зі старозавітних реалій (від сина Ноя Яфета), чого не ставили під сумнів барокові письменники. Зокрема, відомий київський полеміст Захарія Копистенський у «Палінодії» (1621 р.) характеризує русичів як «народь Яфето-Роскій Славенській», прямо ототожнює їх із сарматами: «Августь цесарь... не важиль дражнити войною Сарматовъ, то есть Россовъ або Славянь...» (Копистенський 1878, 1103). Це узгоджувалося з польськими ренесансними міфами про «шляхетне походження» народів від сарматів з античних джерел. Ба більше, саму назву «слов'яни» автор етимологічно виводить від слова «слава», безпосередньо долучаючи слов'ян до троянської міфології: «Той народь Яфетовъ широкій барзо былъ, и славенъ, для чого и Славенскимъ былъ названъ. Мужнымъ теж и валечнымъ былъ той народъ и славнымъ рыцарскою дѣл-носію еще за часу войны Троянской» (Копистенський 1878, 1103).

Також в Україні ще від давньоруської доби набув популярності переклад візантійської хроніки Іоанна Малали з описом Троянської війни (V книга «Про часи Троянські») (Малала 1968, 182–95), яка розповсюджувалася у складі різноманітних писемних пам'яток аж до XVIII ст. (Шусторович 1969, 140), що засвідчує актуальність цієї проблематики.

Від XV ст. поширюється твір «Притча о кра-лех» – особлива обробка троянських оповідань, вставлена в окремі списки слов'янського перекладу хроніки Манасії (українські переклади «Притчі» доповнено з хроніки Марціана Бельського, відомі у списках другої половини XVII ст.). У другій половині XVI ст. з'являється український переклад із західнослов'янського джерела оповідання сицилійця Гвідо де Колумна

«Historia de bello Trojano» (XIII ст.). У тексті перекладу (незакінченого) помітні намагання надати троянським образам і подіям місцевого колориту – рис українських шляхетних реалій:

«А трояне, видячи корабли юж к их брегом в такої великості приплынули, на тых мест ку зброи побегли а на зброиньи кони всседали, а не ждучи гетмана их а любо кролева отпушенья неврядным еханьем ехали» (Гвідо де Колумна 1967, 720).

Архетиповий «Троянський міф» був відчутним і затребуваним на українських теренах. Зокрема, за доби Просвіти троянська тема набула політичної/патріотичної екстраполяції як «Україна – Нова Троя» в бурлескно-травестійній поемі «Енеїда» (1798 р.) Івана Котляревського та драматичній поемі «Кассандра» (1908 р.) Лесі Українки (рис. 1, 2).

З іншого боку, від доби Київської Русі походять інтенції формування ідентичності в модусі

християнської традиції, які обумовили міфологему «Київ – другий Єрусалим» (Демчук 2007). Обидва міфологічні дискурси – релігійний («єрусалимський») та світський («троянський») – ґрунтуються на архетипі «Святої землі», де сингулярність Києва експлікується в просторі й часі.

Висновки. На підставі дослідження можна дійти висновку, що міфогеографія Києва відповідає моделі палімпсеста, де просторові образи від давнини темпорально нашаровуються на матрицю культурного ландшафту.

За доби пізнього Середньовіччя та українського Бароко відбулася актуалізація «Троянського міфу», зокрема в писемних пам'ятках, що узгоджується з ренесансними тенденціями дошукуватись античного родоводу міст, держав та народів. Троянські мотиви набули розвитку в українській літературі та мистецтві й надалі живили український спротив.

Міфологічний патерн Києва, який сягає античних джерел, тим самим засвідчує культурну знаковість міста в загальноєвропейському вимірі.

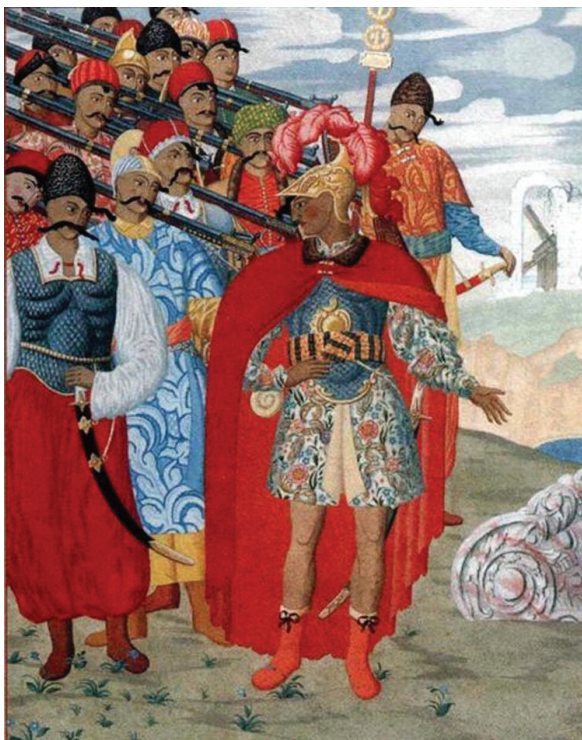

Рис. 1. Г. Нарбут. Ілюстрація до «Енеїди» І. Котляревського. 1919

Рис. 2. С. Шабатура. Кассандра. 1971. Гобелен. За цей витвір мисткиню заарештували та звинуватили в антирадянській націоналістичній діяльності

Список використаної літератури

- Афанасьев, Олег, и Александра Троценко. 2013. «Категория “легендарный город” и ее функции для геоисторического региона (на примере Днепровского Надпорожья)». *Лабиринт. Журнал социально-гуманитарных исследований* 3: 22–34.
- Барт, Ролан. 2008. *Мифологии*. Пер. с фр., вступ. ст. и коммент. С. Зенкина. Москва: Академ. проект.
- Блум, Флойд, Арлайн Лейзерсон, и Лора Хофстедтер. 1988. *Мозг, разум и поведение*. Пер. с англ. Москва: Мир.
- Бороденко, Олег. 2018. «Новые мифологии пространства: символизация локального». *Гілея: науковий вісник* 137: 176–9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_137_46.
- Вергілій, Публій Марон. 1972. *Енеїда. В 12 книгах*. Пер. з лат. М. Білик, упоряд. Й. Кобів. Київ: Дніпро.
- Гвідо де Колумна. 1967. «Повість про Троянську війну». У *Хрестоматія давньої української літератури*, 719–28. Київ: Радянський письменник.
- Груневег, Мартин. 1981. «Славнозвісне місто Київ». Пер. з нім. Я. Ісаєвича. *Всесвіт* 5: 206–16.
- Демчук, Руслана. 2007. «Теорія “Київ – другої Ієрусалим” як осмислення національної ідентичності». У *«Споконвіку було слово...»*. Зб. наук. праць на пошану проф. О. Александрова, 122–31. Одеса: Астропринт.
- Домбровський, Іван. 1988. «Дніпрові камени». Пер. з лат. В. Литвинова. У *Українська поезія XVII ст.: перша половина: антологія*, упоряд. В. Яременко, 94–116. Київ: Радянський письменник.
- Замятин, Дмитрій. 2006. *Культура и пространство (моделирование географических образов)*. Москва: Знак.
- Київська єпархіальна вѣдомости. 1861. 14 (от 15 сентября): 119–440. Київ.
- Копистенський, Захарія. 1878. «Палінодія или Книга Оборони католической апостольской Восточной Церкви». В *Русская историческая библиотека* 4 (1) (Памятники полемической литературы в Западной Руси): 313–1150. Санкт-Петербург.
- Малала, Иоанн. 1968. «Летопись. Книга 5: О временах Троянских». В *Памятники византийской литературы IV–IX веков*, отв. ред. Л. А. Фрейберг, 182–95. Москва: Наука.
- Мельников, Георгий. 1998. «“Эллинославизм” в культурно-политической концепции императора Карла IV». В *Славяне и их соседи* 8 (Имперская идея в странах Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы): 74–9. Москва: Наука.
- Митин, Иван. 2005. «Мифогеография: пространственные мифы и множественные реальности». *Communitas* 2: 12–25.
- Пустовалов, Сергій. 2019. «Троя і Північне Причорномор’я в III тис. до н. е.: можливість контактів». *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури* 2: 47–52. <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2019.2.47-52>.
- Радзивіловская летопись. 1989. В *Полное собрание русских летописей*, т. 38, отв. ред. Б. А. Рыбаков. Ленинград: Наука.
- Рибаків, Михайло. 1990. «Вигурівщина-Троєщина – околиця Києва». *Український історичний журнал* 4 (349): 56–63.
- . 1997. *Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва*. Київ: Кий.
- Флоренський, Павел. 2000. «Анализ пространственности (и времени) в художественно-изобразительных произведениях». В *Флоренский П. История и философия искусства*, 81–258. Москва: Мысль (Философское наследие).
- Шевченко, Ігор. 2001. *Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття*. Авториз. пер. з англ. М. Габлевич, наук. ред. А. Ясіновський. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії.
- Шусторович, Е. М. 1969. «Древнеславянский перевод Хроники Иоанна Малалы (история изучения)». *Византийский вестник* 30: 135–52. Москва: Наука.
- Яковенко, Наталя. 2007. *Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст.* Київ: Критика.
- Trail, David. 1997. *Schliemann of Troy: Treasure and Deceit*. New York: St. Martin’s Press.

References

- Afanasev, Oleg, and Aleksandra Trotsenko. 2013. “Kategoriia ‘legendarnyi gorod’ i ee funktsii dlia geoistoricheskogo regiona (na primere Dneprovskogo Nadporozhia).” *Labirint. Zhurnal sotsialno-gumanitarnykh issledovaniy* 3: 22–34 [in Russian].
- Barthes, Roland. 2008. *Mifologii [Mythologies]*. Translated from French by S. Zenkin. Moscow: Akadem. proekt [in Russian].
- Bloom, Floyd, Arlyne Lazerson, and Laura Hofstadter. 1988. *Brain, Mind, and Behavior*. Moscow: Mir [in Russian].
- Borodenko, Oleh. 2018. “New mythology of space: the symbolization of the local.” *Hileya: Scientific Bulletin* 137: 176–9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_137_46 [in Russian].
- Demchuk, Ruslana. 2007. “Teoriya ‘Kiev – vtoroy Ierusalim’ kak osmysleniye natsionalnoy identichnosti.” In *“Spokonviku bulo slovo...”*. *Zbirnyk nauk. prats na poshanu prof. O. Aleksandrova*, 122–31. Odessa: Astroprynt [in Russian].
- Dombrovskiy, Ivan. 1988. “Dnirovi kameny.” Translated from Latin by V. Lytvynov. In *Ukrainska poeziia XVII st.: persha polovyna: antolohiia*, 94–116. Kyiv: Radianskyi pysmennyk [in Ukrainian].
- Florenskiy, Pavel. 2000. “Analiz prostranstvennosti (i vremeni) v khudozhestvenno-izobrazitelnykh proizvedeniyakh.” In *Istoriya i filosofiya iskusstva*, 81–258. Moscow: Mysl [in Russian].
- Gruneweg, Martin. 1981. “Slavnozvisne misto Kyiv.” Translated from German by Ya. Isaievych. *Vsesvit* 5: 206–16 [in Ukrainian].
- Guido delle Colonne. 1967. “Povist pro Troiansku viinu” [“Historia destructionis Troiae”]. In *Khrestomatiia davnoi ukrainskoi literatury*, 719–28. Kyiv: Radianskyi pysmennyk [in Ukrainian].
- Kievskii eparkhialnyi vedomosti. 1861. 14 (September 15): 119–440. Kyiv [in Russian].
- Kopystenskiy, Zakhariia. 1878. “Palinodiia ili Kniga Obrony katolicheskoi apostolskoi Vskhodnoi Tserkvi.” In *Russkaia istorycheskaia biblioteka* 4 (1) (Pamiatniki polemicheskoi literatury v Zapadnoi Rusi): 313–1150. St. Petersburg [in Russian].
- Malala, Ioann. 1968. “Letopis. Kniga 5: O vremenakh Troyanskikh.” In *Pamiatniki vizantiiskoi literatury IV–IX vekov*, edited by L. A. Freyberg, 182–95. Moscow: Nauka [in Russian].
- Melnikov, Georgiy. 1998. ““Ellinoslavizm” v kulturno-politicheskoi kontseptcii imperatora Karla IV.” In *Slaviane i ikh sosedi* 8 (Imperskaia ideia v stranakh Tcentralnoi, Vostochnoi i Iugo-Vostochnoi Evropy): 74–9. Moscow: Nauka [in Russian].
- Mitin, Ivan. 2005. “Mifogeografiya: prostranstvennye mify i mnozhestvennye realnosti.” *Communitas* 2: 12–25 [in Russian].
- Pustovalov, Sergii. 2019. “Troy and the Northern Black Sea Region in the 3rd Millennium B.C.: The Possibility of Contacts.” *NaUKMA Research Papers. History and Theory of Culture* 2: 47–52. <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2019.2.47-52> [in Ukrainian].
- Radzivilovskaja letopis’. 1989. In *Polnoe sobranie russkikh letopisei*, vol. 38, edited by B. A. Rybakov. Leningrad: Nauka [in Russian].
- Rybakov, Mykhailo. 1990. “Vyhurivshchyna-Troieshchyna – okolytsia Kyieva.” *Ukrainian Historical Journal* 4 (349): 56–63 [in Ukrainian].
- . 1997. *Nevidomi ta malovidomi storinky istorii Kyieva*. Kyiv: Kyi [in Ukrainian].
- Shevchenko, Ihor. 2001. *Ukraine between East and West. Essays on Cultural History to the Early Eighteenth Century*. Translated from English by M. Hablevych. Lviv: The Institute of Church History of the Lviv Theological Academy [in Ukrainian].
- Shustorovich, E. M. 1969. “Drevneslavjanskiy perevod Khroniki Ioanna Malaly (istoriya izucheniya).” *Vizantiyskiy vremennik* 30: 135–52. Moscow: Nauka [in Russian].

- Traill, David. 1997. *Schliemann of Troy: Treasure and Deceit*. New York: St. Martin's Press.
- Vergilius Maro Publius. 1972. *Eneida. In 12 books*. Translated from Latin by M. Bilyk. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Yakovenko, Natalia. 2007. *Paralelnyi svit. Doslidzhennia z istorii uiavlennia ta idei v Ukraini XVI–XVII st.* [Parallel world. Research on history of representations and ideas in Ukraine in the 16th-17th centuries]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
- Zamyatin, Dmitriy. 2006. *Kultura i prostranstvo (modelirovanie geograficheskikh obrazov)*. Moscow: Znack [in Russian].

Ruslana Demchuk

TROJAN MOTIVES IN THE MYTH GEOGRAPHY OF KYIV

Spatial mythopoetry coexists with the new humanitarian field of mythogeography, which is a particular view of space as text. Mythogeography of cities has developed mental spaces and beliefs that originate from certain “sacral temenoi” as prototypes of future cities.

The objective of this paper is to study the mythogeography of Kyiv, specifically the reception of the universal “Trojan myth” in the socio-cultural space of the city.

The methodological approach includes the general scientific typological (stability of cultural attributes), integrative (community of cultural features), and specialized method of mythological rehabilitation that allows for discovering the mythological signs, allusions, images, plots that gain considerable and multilayered meaning.

The scientific novelty of the study is to reveal the connections between various modifications of the “Trojan myth” and the cultural landscape of Kyiv, based on mythopoetics and toponymic analysis.

The mythogeography of Kyiv corresponds to the model of palimpsest, where spatial images are temporally layered on a matrix of the cultural landscape.

During the late Middle Ages and the Ukrainian Baroque, the “Trojan myth” was activated according to the Renaissance European tendencies of searching for the ancient pedigree of cities, states, and peoples. The archetypical “Trojan myth” became increasingly influential in Ukrainian lands. For instance, during the Enlightenment age, the Trojan theme received a political and patriotic extrapolation as “Ukraine being the new Troy” in the poems “Eneida” (1798) by Ivan Kotliarevsky and “Cassandra” (1908) by Lesia Ukrainka.

The mythological pattern of Kyiv, which goes back to Antiquity, thus proves cultural significance of the city in pan-European dimension.

Keywords: geocultural studies, mythogeography, palimpsest, Trojan myth, Kyiv.

Матеріал надійшов 27.02.2023

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)